

ארכיון יד ושם



שער עדות

מוסר עדות : ברנס, אודט

חטיבה : O.3 – עדויות יד ושם מסי תיק : 11333 מספר קלטת : 033C/5954

תאריך : 30/07/99

תוכן העדות : ברנס (סבאג), אודט : ילידת TUNIS, תוניסיה, 1929, עדות על: בת יחידה למשפחה עשירה, חילונית, מתבוללת; חיים נוחים עד כניסת הגרמנים; לימודי תיכון וחרשמה לאוניברסיטה אך דחיה בגלל יחדותה; הפצות ע"י הבריטים; השתלטות הגרמנים; איסוף גברים יהודיים לעבודת-כפייה; התארגנות הקהילה לעזרה חזדית למגויסים ולבני משפחותיהם; שיתוף פעולה של חלק מראש הקהילה עם הגרמנים בתמורה לאי-גיוס בני משפחותיהם; טענת פול גז ראש הקהילה שכך הוא מציל רכוש יהודי; עזרה של העדה באוסף המצרכים והביגוד בקהילה; סחיטת הקהילה ע"י הגרמנים; השתלטות האמריקאים במאי 1943; בריחת הגרמנים; עזרה של העדה בקהילה לאחר הכיבוש; הצטרפות לפעילות ציונית תשאית ועלייה לארץ דרך מצרים ברכבת בשנת 1945; הצטרפות לקיבוץ רגבים; קליטה.

אין הגבלות על השימוש בחומר

חתימת העד

תאריך

ראיון עם גברת ברנס אודט (רגבים)

תאריך: 30.7.1999

מראיינת: תמר גרונוולד

כתבנית: אורלי בן יונה

ש. אגתו נמצאים בביתה של ברנס אודט ברגבים. אודט היא ילידת 1924. בעיר תוניס, בתוניסיה. אודט סיימה לימודי תיכון והחלה לימודים באוניברסיטה, אך בגלל טמרוס קלאוזוס הופסקו לימודיה ב-1943 על ידי הנרמנים ששלטו שם אז. אודט עזרה בקהילה לתמוך במשפחות המגויסים לעבודות כפייה. היא עלתה לארץ ב-1945, עם סרטיפיקט של יזרור צעירי ציון, מאז הייתה חברה בהכשרות, עלתה על הקרקע בקיבוץ רגבים ב-1949, ובקיבוץ רגבים היא תברה עד היום. בוקר טוב אודט, ספרי לנו, בבקשה, תחילה, על בית החורים, מה עשׂו הורייך, מאיפה הם באו, איפה נולדת, משהו על האחים, אם היו!

ת. שמי במקור הוא אודט סבג, ברנס הוא שם לאחר נישואי. אני נולדתי בתוניס, בבית לגמרי מתבולל. אבא שלי היה סוחר תבואות, והוא היה ממקורו מתוניס עצמה. אין לי פרטים על מקורות המשפחה, כי לא הכרתי לא את אבא שלו ולא את אימא שלו. היו לו כמה אחים, שמאוד התפזרו ולא הכרתי אותם כל כך. אימא שלי הייתה מהיהודים שבאו מלבורנו, ממוצא איטלקי, וזה היה כאילו דרגה עליונה בתוניס, האנשים שבאו מפורטוגל או מאיטליה. דרך אגב, חבר שלט מהקיבוץ, יצחק אהרזני עשה הרבה עבודות על היהודים האלה, למצוא את המקור שלהם, והוא ראיין את אימא שלי, שאחז כך הצטרפה אלי לקיבוץ. הבית היה לגמרי מתבולל, לא הכרתי לא חג ולא שבת, אימא שלי שחונכה אצל הנזירות ... בתוניס, היה לה מאוד חשוב שאני אלמד באותו בית ספר, כי זה היה בית ספר יוקרתי, והיא שלחה אותי לשם. לדעתי, זו הייתה טעות חמורה, אבל כל אחד משלם על טעות הוריו. אז למדתי שם, בכל ביתה היו כשתנים, שלוש יהודיות, לא יותר. הן כיבדו את הדת שלנו, ולא חייבו אותנו להתפלל בתפילה, הייתה תפילת בוקר ותפילת ערב, ואף פעם לא חייבו אותנו, היינו לגמרי חופשיות, אבל כל השנים הרגשתי זרה ולא היו לי כל כך הרבה חברות, כי מי שלמד בבית הספר הזה. אלה היו הבנות של הפקידות הגבוהה ושל ... בתוניס היה פרוטקטורט צרפתי. ואז המשכתי את הלימודים שם, גמרתי שתיים עשרה כיתות ואחר כך כיתת פילוסופיה, כמו שהיה נהוג בתוניס. ובדיוק נמרתי את הלימודים, כשהגרמנים התחילו להיכנס לתוניס, ואת אומרת בנובמבר 1942. ניסיתי להירשם לאוניברסיטה, האוניברסיטה היחידה שהייתה בתוניס זה

היה משפטים, אז נרשמתי, כדי לא לבזבז זמן, אבל מחר מאוד הודיע לי שאני לא יכולה להמשיך, כי אני יהודייה. אני לא הייתי קודם באף תנועת נוער, אני בת יחידה, ואימא שלי החזיקה אותי מאוד קרובה אליה, אז כל הביולויים שלי היה ללכת לביקורים עם אימא שלי, או לחגיגות משפחתיות. הייתי ילדה מאוד סגורה, ומאוד בודדה בגלל זה. קראתי הרבה מאוד, זאת אומרת יצאתי עם אימא, אבל זה היה מאוד סגור. לא הכרתי כלום, גם אפילו הפולקלור התוניסאי לא היה בבית, כי אימא שלי הייתה איטלקייה, אז היא במשלה את האוכל האירופאי יותר. והדדז שלי, האחיות של אבא שלי, שניסתה לעברת אותי, מדי פעם שלחה לנו קוסקוס, בכדי לקרב אותי ליהדות, אבל זה היה הביטוי היחיד שלי ליהדות. כשהגרמנים היו בתוניס...

ש. אני רוצה לשאול אותך, האם בילדותך, הרגשת איזושהי צורה של אנטישמיות, לאו דווקא בבית הספר, אבל בחיים?

ת. בבית הספר הרגשתי, כי כל המסיבות, כל הבנות שהתאספו, עשו מסיבות ב... לא כל כך הזמינו אותי. בסוף השנה, כשהיו מוכרחים כל הכיתה, אז הזמינו אותי, אבל אני הרגשתי מאוד מאוד מופרדת. ופעם אחת, אני זוכרת, בגיל 15, כך, תמיד מסתכלים על בחור יפה כשדרה, איפה שמטיילים כל הצעירים, ואני הסתכלתי עליו, הוא הסתכל עלי, וברגע מסוים, כנראה, נדע לו שאני יהודייה, כשעברתי על ידו, הוא אמר לי: "שלום בת ישראל". אז בזה גמרתי עם הבחור היפה הזה. אבל כך, באופן גלוי, בכלל לא. הם היו יותר מדי מעמסות ומאוד מרוחקות, בזכות זה ובגלל זה, אין לי חברים בארץ. כי אז כל בית הספר לא הכרתי. אני בת יחידה, אז גם לא יצרתי קשרים דרך אחים, ולא דרך אחיות. אז כשהפסקתי את הלימודים, קודם כל התחילו ההפצות על תוניס, האנגלים התחילו להפיץ את הנמל בתוניסיה. כמוכן כל הפצות נפלו על העיר, ואנחנו הלכנו למקלט, באיזושהו מחסן גדול.

ש. מי הפציץ.

ת. האנגלים. אז הלכנו לאיזושהו מקלט, עם קירות עבים מאוד, וחיינו שם עם המשפחות של הדודים שלי. כי כל הבתים מסיבנו נחרבו.

ש. את יכולה לתאר לנו קצת את רגע הכיבוש, או מתי נכנסו הגרמנים לשם, איך היה כל המצב הזה?

ת. הגרמנים נכנסו בשקט מוחלט. פתאום. יום אחד, כשהלכתי הביטח ראייתי חייל במדים, לא עלה על דעתי שהוא גרמני, חשבתי שהוא אמריקני בכלל, ואפילו חייכתי לו, כי חשבתי שהוא אמריקני. הם נכנסו בשקט, אף אחד לא הרגיש. בהתחלה, הם היו מאוד שקטים, הם היו בקשר - הם תפסו כמה בתי מלון, התיישבו שם, הם לא עברו כל כך בעיר, לא הרגשו אותם בכלל. אבל במקומות איפה שהיו בחורים, הם הלכו בעיקר

לאזורים של הגיטו, ושם התחילו לאסוף את הבחורים. והיה מרכז כזה בבית הספר 'אליאנס', איפה שהיה מרכז שלהם והיו מרכזים שם את כל הכתורים, בכדי להעביר אותם למחנות, לעבודות כפייה. אני לא זוכרת באיזה תאריך בדיוק התחיל הגיוס של הבחורים, אני חושבת שזה היה בינואר-פברואר, כי אני זוכרת שאז אספנו בגדים חמים למועלים. לעובדי הכפייה. לא ראינו אותם ברחוב, לא ירקו עלינו, לא הרביצו לנו, ואת אומרת זה לא - אומרים שבכל מקום הם התחילו כך, שישה חודשים הראשונים זה היה בכפפות משי, ואחר כך זה משתולל. בעיקר, הם התעסקו עם הקהילה היהודית, היה אז מטרופול גו. שאחר כך אמרו שהוא היה משתף פעולה, והיו הרבה ויכוחים על זה אם הוא שיתף פעולה, או הציל יהודים, כמו בכל מקום.

ש. מטרופול גו?

ת. הוא כתב ספר על זה גם.

ש. מה השם הפרטי ומה שם המשפחה?

ת. פול.

ש. אמרת מטרו.

ת. מטרו זה עורך דין. פול גו. הוא כתב ספר על זה גם, להונגון.

ש. אז הוא היה ראש הקהילה?

ת. הוא היה ראש הקהילה, ושיתף פעולה אתם, בטענה שהוא מציל, הוא מציל רכוש יהודי, הוא מציל חיים

יהודיים. כמו שבכל מקום היה אותו הוויכוח, ובכל מקום הוא לא נפתר.

ש. איך הוא שיתף אותם פעולה? מה הוא עשה?

ת. הוא דאג לרכז את עובדי הכפייה, כי הרשימות היו אצלו. הוא דאג לרכז אותם, זו תהאשמה העיקרית

נגדו. וכל הזמן היה לחץ. אני לא חושבת שהם הגיעו לזה שאיימו, כמו שבארצות אחרות איימו לחרוג אחד

מהקהילה, תמורת נגיד... היהודים התוניסאים היו די - הם לא תפסו מה שקורה, הם לא הבינו. זאת

אומרת לא הספיק להתפתח בהם הרעיון של המרד, הם אמרו להם: תלכו לעזרה למלחמה, והם יצאו. אחר

כך, כשהיו בשטח, אני מתארת לי שהבינו את עומק האסון. אבל כשגייסו אותם, אז הם יצאו. עברו

ברחובות וטוניס, ותכריס של אתמול היו האיטלקים כמונו, ירקו בהם כמונו ולעגו להם. עד כמה שאני

זוכרת, היו שני מחנות כפייה, אני לא יכולה לתת פרטים, כדאי שמישהו שהיה שם, יתראין וייתן יותר

פרטים. אטעו, זאת אומרת, זה היה בעיקר באזורי הגיטו - אני לא גרתי בדיוק באזור הגיטו, אז לא כל כך

הרגשתי. אצל הנוצרות היו לי לדבר עם טחור ברחוב, הן היו מסתובבות ברחובות ובדקות את זה, אז לא

הכרתי גם בתורים. אז לא כל כך הרגשתי את המחסור. רק ה... הייתי מוכרזה לעזור. עד השחזור שהיה
במאי 1943.

ש. את יכולה לספר לנו מה את עשית, איך התנדבת ומה עשית בהתנדבות?

ת. הלכתי למשרדים של הקהילה, אמרתי שאני רוצה לעזור, אז הושיבו אותי במשרד, להכין חבילות גם
בגדים, לשלוח אותם, לקבל ממי שהיה מביא, עסקתי בעבודה כזו של איסוף ומשלוח חבילות. אבל זה היה
בסך הכול חודש וחצי, חודשיים, במשרדים של אחד מהקהילה, שגויס לזה. שהבן שלו עבד בזה בעיקר,
ותתיישב שם במשרד.

ש. הדברים האלה נטרמו על ידי אנשים, או הקהילה קנתה בכסף?

ת. הדברים נטרמו על ידי אנשים, כל אחד היה יודע את הכתובת והיה מביא. הביא את זה למשרדים, להכין
את החבילות לעבדי הכפייה.

ש. את יכולה קצת להרחיב על הנושא הזה של המשתמטים, זאת אומרת איך השתמטו, מי השתמט?

ת. אני הכרתי רק - אמרתי לך, לא היו לי תברים בחברה היהודית, לא הכרתי אף אחד. רק במקרה, במשרד,
איפה שעבדתי אז, היה הבן של האיש החשוב הזה, זה היה ... ואני ראיתי שהוא מסתתר, ובאו גם אנשים
לצעוק עליו ולהגיד לו את זה - כך טכרתי לדעת, כך הבנתי, הייתי בסך הכול בת 17, כמה שאת יכולה
להבין את כל הדברים האלה. אבל הבנתי שמולזלים בו, קוראים לו משתמט. אבל לא כל כך הרגשתי, וזה
גם לא הספיק להתפתח לאלימות, כי זה היה מחר מאוד, סגרו את המשרדים, כשהתחילה הפלישה של
האמריקנים, סגרו את המשרד וכל אחד חזר הביתה ותיסה בבית עד שהאמריקנים יכנסו. זה לא קשור:
כשהייתי בתוניס, חזרתי לבית שלי, ערבים גרו בו עכשיו, קיבלו אותי מאוד יפה שם, זה היה נחמד. זאת
אומרת לא נעו, גם היהודים וגם הערבים בתוניס, הם לא אלימים. למשל, במרוקו, אני חושבת שהיה
קורה אחרת, הם הרבה יותר אלימים.

ש. אז את אומרת שכל עבודת הכפייה נמשכה חודש וחצי, חודשיים?

ת. אני לא יודעת, אין לי פרטים. אני לא יודעת בדיוק, מוכרחים לשאול אנשים שעבדו בזה. אני הייתי ...
הייתי הולכת לישון כלילה במשרד הזה. אין לי פרטים בכלל ואני לא רוצה לתת דברים לא מדויקים.

ש. מי עוד עבד שם בהתנדבות, את זוכרת? לאו דווקא שמות, אלא אילו אנשים עוד עבדו?

ת. אני הייתי הברורה היחידה, זאת אומרת הלכו לשם בורגנים, כדי לנקות את מצפונם, אבל אני הייתי
הבתורה היחידה והיו עוד בתורים - אלה היו הבורגנים שהלכו להשתיק את מצפונם ולעבוד בזה.

- ש. אנשים גם תרמו כסף, העשירים!
- ת. אין לי מושג. את יודעת, בת 17 לא כל כך בעניינים, לא כל כך שואלת ולא כל כך עונים לה גם. אז קשה מאוד לדעת. הגיעו כל הזמן דברים, אני מתארת לי שכן, גם תרמו, כדי להגיד יום אחד מה שהם עשו. הגרמנים הטילו קנס על הקהילה. ואני מתארת שאנשי הקהילה תרמו כסף לגרמנים, זאת אומרת זה היה תהליך מאוד איטי, ולא הספיק להתחמם. כנראה שהם ידעו גם שלא יישארו הדם זמן, הם הרגישו שהאמריקנים מתקדמים ולא יספיקו, אז לא הספיקו לעשות כלום.
- ש. את יכולה לספר לנו על הכניסה של האמריקנים, ואיך היה כשהאמריקנים היו?
- ת. האמריקנים היו כמו שבכל הסרטים רואים, רחובות מלאים טנקים, מלאים בחורות שעולות על הטנקים, נשיקות, לי לא הרשו לרדת כמובן. וזה היה על יד הבית שלי, הייתה כיכר גדולה, שם היה מלא אנשים ושמחה. ואחר כך התחיל הבלגן, כי לא היה אוכל ולא היה כלום, אז אני התנדבתי להיות ... של חלוקת חלב לתינוקות.
- ש. מתי הגיעו האמריקנים?
- ת. במאי 1943.
- ש. דרך היס?
- ת. מלמטה, מטריפולי.
- ש. הם באו מטריפולי?
- ת. לאחר אל-עלמיין, כל הסיפור הזה, הם התקדמו. מהים הם הגיעו לאלג'יר, לתוניס הם הגיעו דרך הדרום, נדמה לי שהנם עשו די שמות בגירבה, הגרמנים היו בגירבה - הם עברו את כל הדרום והגיעו לתוניס. והגרמנים ברחו די מהר, כי הם הרגישו שזה לא... הגרמנים ברחו דרך היס, ואז התחילו לעלות לאיטליה. אז תיכף ומיד, בעזרת התנועה הקומוניסטית, הם התחילו לארגן חלוקת חלב לתינוקות ודברים כאלה, אז גם לזה התנדבתי, עד שהתנועה הציונית תפסה אותי. החבריה של התנועה התחילו אחרי השחרור, להתארגן, במקומות די מוסתרים, כי הם לא ידעו בדיוק מה מותר ומה אסור, והם נשבעו שעולים לארץ. והתחילו לגייס אנשים, והיה להם חשוב מאוד גם לגייס אנשים גויים, כאילו להראות שהציונית - אז הם השתלטו עלי.
- ש. למה היה חשוב לגייס מתבוללים?
- ת. כדי להראות שלא רק אנשי הגיטו שסבלו ורצים לעלות, אלא שהרצון הוא הציונות. הדי גם בן גוריון אז שלת שליחים לצפון אפריקה, בכדי להזכיר שזה לא רק פליטי השואה רוצים לעלות, אלא רצון העם היהודי

לעלייה לארץ. באותו הזמן הניעו שני שליחים, שאנחנו עדיין בקשר אתם, אחד נפטר ועם אחד אנחנו עוד בקשר, אפרים בן חיים. והם התחילו לאט לאט לארגן את התנועה. ואז הכול היה מאוד סודי ומאוד מיסטי, כי ניסו גם להעביר אנשים לארץ דרך הדרום, דרך טריטורי, הם נכשלו. ואני הייתי בתנועה כשנה, התארגנו (ואז הייתי גם מדריכה), הקימו את הבריחה והכול, והיה להם חשוב מאוד דווקא לשלוח אנשים שהיו רחוקים מהציונות ומהיהדות בין הראשונים, אז הציעו לי לעלות. ובמרץ 1945 עליתי.

ש. את יכולה לתאר לנו קצת את השלבים של העלייה? במה באתם?

ת. שלחו אותנו, הייתי בקבוצה של ארבעה אנשים, שלחו אותנו לאלג'יר, ואמרו ששם מתכנים לאווירון. אז חיכינו לאווירון חודשיים. היינו בבית מלון, על תשבון הקהילה היהודית באלג'יר, וחיכינו לאווירון. אחר כך הגיעה ההודעה, שאפשר לצאת. אני חושבת שזה היה פייפר, הביאו אותנו למצרים. אני זוכרת שזה אווירון כזה עם ספסלים בצדדים, זה היה ממש - סבלתי נורא באווירון הזה. וזה הביא אותנו למצרים. במצרים, נתקבלנו בבתיים של התנועה 'זרור' ה... שחלקם עלו לארץ, והלכו לכיוון צפת. והיינו שם שבוע ימים. ולמה אני זוכרת? לא היה לי כסף ללכת לפירמידות, אחר כך הלכתי. במצרים לא הייתה מלחמה, החטיות היו מלאות דברים, בגדים, אז קניתי חולצה וייתרתי על הפירמידות, כמו כל בתורה טובה. ומשם לקחנו רכבת בדרך קנטרה, הגענו לתל אביב. ומשם שלית לקח אותנו לבית אורן, והתחילה כל הפרשה.

ש. את יכולה לספר לנו מה עשית בבית אורן ומה היה אחרי בית אורן?

ת. בבית אורן היינו כתמישה אנשים, זה היה הגרעין הצפון-אפריקני הראשון, שדרך אנב עשה הרבה רעש, ובן גוריון קיבל אותנו מאוד יפה. וכל אחד למד חקלאות, כאלה שעבדו בפלחה, אני עבדתי בלול. ומאז, עשרים וחמש שנים עבדתי בלול. אז היה ... הצנחן שכתב את הזיכרונות שלו, והוא ביקש שמישהו יחליף אותו בעבודה הזו, ואני התלפתי אותו בעבודה ועבדתי שם כלול. זה היה מאפריל, בספטמבר הייתה הפלישה, שתרור הפליטים בעתלית, ו...

ש. עבדת בלול, מאפריל 1945!

ת. בספטמבר-אוקטובר היינו צריכים לעבור לבית השיטה, כי בית אורן היה קיבוץ קטן מדי לתת הכשרה לכולם. ובספטמבר היה שתרור המעפילים בעתלית, ואז הוציאו - הם הרגישו שהאנגלים מתפשים בשטח, אז הוציאו כמה בתורות למשוך את תשומת לבם של האנגלים, כדי שיחפשו אותנו ויתנו לפליטים לעבור.

ש. באיזה אופן משכתם את תשומת לבם של הבריטים?

ת. הלכנו כאילו כיתת אימונים, כדי למשוך אותם והם תפסו אותנו. היינו חמש בתורות, גם היה ... כאילו ראש הקבוצה. תפסו אותנו והעסקו אותם הרבה זמן, כדי לתת אפשרות - נחום שריג אז היה ראש

הפעולה, להעביר את הפליטים בבית אורן, ולהשכיב את כולם בבתים. אז לקחו אותנו לבית הסוהר, ישבו ארבעים ושמונה שעות בבית הסוהר, עד שהבחרו שבא לשחרר אותנו. זה היה סגנון השאלות: מה השם שלך? לא יודע? מי אתה? לא יודע. המשחק שלנו היה ללכת לשירותים לשגע את החיילים האנגליים ששמרו עלינו. ואז שחררו אותנו ואז עברנו לכית השיטה, והיינו בבית השיטה. אחד כך הלכנו לעצמאות במחנה הכשרה בכפר סבא, משם היינו במשלט ב... על יד גלעד, זו הייתה עמדה קדמית, כדי להגן על גלעד זה היה. מה את עשית מאז?

ת. עשרים וחמש שנה עבדתי בלול, בינתיים הלכתי ללמוד גם, למדתי באפעל דו-שנתי, ואחרי זה עברתי למפעל, אני מזכירה עד היום. בינתיים עשיתי גם קצת ריכוז תרבות, ריכוז קליטה, הוצעות הרגילות, הייתי מזכירה בקיבוץ והכול. אבל תמיד במסגרת העבודה, לא הפסקתי לעבוד בלול. ותמיד באו אלינו בטענות, הגרעין הצפון-אפריקאי הראשון, שלא מספיק עזרו בקליטה של הברזרים הצפון-אפריקאיים, אבל פשוט לא היה לנו כוח וזה לא היה עוזר הרבה. כי בעיקר העולים היו מרוקנים, וזה היה סוג אתר של אנשים, שלא הכרנו, כמעט ולא הגיעו תוניסאים לארץ. היו בעיקר מרוקנים, אלה היו בעיות של משפחות, אנתנו לא יכולנו לתרום לזה. עד היום באים אלינו בטענות שלא מספיק עזרנו בקליטה שלהם. גם בקיבוץ לא כל כך הרגישו, לא כל כך התזיקו, ומעניין, שרוב האנשים שלא נקלטו בארץ, לא עברו העירה, חזרו לצרפת, הרבה מאוד, מאלה שעברו פה בעיקר. זאת אומרת זה היה קרוב, היה לאן ללכת, אז חזרו לצרפת.

ש. מעניין אותי - לא רק אותי, את כולנו - החלק הזה של ההשתמטות, אם את יכולה קצת להרחיב את הדיבור, אם את יכולה להסביר איך היה אפשר לחשתמט בעצם מעבודות כפייה?

ת. אני רוצה להגיד לך, קשה מאוד לתת הערכה, כשאת בת 16, 17, על מה שהולך מסביבך, אבל את רואה אנשים, בתורים צעירים, בריאים, כמו שאר האנשים שהלכו לעבודות כפייה, שמתעסקים במשרדים, אז את מבינה שמישהו שילם עבורם, מישהו נתן כסף, מישהו עזר לגרמנים - וכך הוא הציל את הבן שלו - זו התשונה היחידה שאני יכולה לתת. כי במקרה היו כולם אנשים מהבורגנות הגבוהה שלא כל כך הלכו כמו האחרים שהלכו למחנות כפייה.

ש. האם הייתה מכסה מסוימת של אנשים. נגיד, אלף, או חמשת אלפים?

ת. אני לא יכולה לעזור לך. במתנה כפייה אני לא יודעת, אני פשוט הייתי בעולם אחר, הייתי במשפחה, ואלה דברים שהלכו מפה לאוזן, ואנתנו לא היינו קרובים לגיטו, לא היינו קרובים למשפחת האלה, אז אני לא יכולה לתת פרטים - אני לא רוצה לתת דברים לא מדויקים. אני בטוחה שהייתה מכסה, אבל האם לא ראייתם אנשים שהיו במחנות כפייה?

- ש. אני רק ראייתי מישור אחד. שהיה מאוד קשה להוציא ממנו אינפורמציה. אבל בטח יש עוד אנשים בארץ שסיפרו, אני מנסה לשאול מה את יודעת.
- ת. אני לא יודעת, כי אלה היו דברים שהיו כך בשקט, אף אחד לא דיבר על זה, פחדו תמיד לדבר יותר מדי, אז במשפחה שלי בטח שלא דיברו על זה. היינו ממש במקלט, ויצאתי רק כמה שעות ביום כדי לעזור שם. זה הכול. ההורים שלי החזירו אותי הביתה מהר מאוד. אני מתארת לי שהם התחילו כמו בכל המקומות עם מכסה, ואם הקהילה לא נותנת, אז מטילים קנסות, הם ניסו את הכול לקנות בכסף, אבל פשוט לא הספיקו להתחמם.
- ש. אודט, תודה רבה שאירחת אותי וסיפרת לי קצת ממה שאת יודעת, ומזל שלא סבלת הרבה.

סוף הריאיון